

Csongrády Béla

“Össztűzben”

Még nem számoltam meg – hisz eddig igazán érdektelen lett volna – de az elmúlt bő negyedszázad során több tucat írásom jelent meg a Palócföld hasábjain. Az első 1963-ban *Rimay János* pályaképéről, az utolsó az idei évfolyam harmadik számában *A rejtélyes Orwell* címmel. Közben volt mindenféle más – recenzió, kritika, tanulmány, jegyzet, stb. – ilyen-olyan témában, tőlem tellett színvonalon. Mindez csupán azért érdekes, mert a közel harminc esztendőnyi “termésnek” összesen nem volt olyan visszhangja, mint a folyóirat körkérdésére *Túlparton* címen adott, meglehetősen szubjektív hangvételűre sikeredett válasznak, amely a lap ez év január-februári számában látott napvilágot.

Kár, hogy nem jegyeztem pontosan, hányan szólítottak meg az utcán, de telefonon és levélben is sokan reagáltak. Többen – ellentétes pártállásúak is! – tetszésüknek adtak hangot, megérezvén törekvésem lényegét, az önvizsgálat őszinteségét. Mások “jó, de...” jellegű megjegyzéseket tettek, s voltak olyanok is szép számmal – főleg rokonai, baráti körből –, akik szerint nem lett volna szabad ilyen pórre vetköznöm és szókimondva kiszolgáltatnom magam a nyilvánosság kénye-kezdvének. “Az ördög nem alszik” – tették hozzá féltőn, gondolva – az azóta sajnos erősödő, friss példákkal is igazolható –, az elszámolást emlegető, de leszámolásnak mutatkozó tendenciákra.

Mi tagadás alaposan elgondolkodtattak a különböző vélemények, de soha egy pillanatra sem bántam meg, hogy vállalkoztam a válaszadásra és politikai önéletrajz-szerűen fogalmaztam meg álláspontomat a “Mi történt itt...?”-ügyben. Meggyőződésem, hogy sem magamnak, sem másoknak, sem a nehezen talpra álló baloldali mozgalomnak nem

ártottam kitarulkozásommal. Pártállami múltam, tevékenységem – melyet a tévesnek bizonyult eszméken túl, a “világtörténelmi csapdán” kívül, melybe sokadmagammal én is besétáltam, nincs személyes okom restellini – e térségben egyébként is köztudott, így legfeljebb árnyaltabb kép alakulhatott ki az olvasókban egy volt funkcionárius erkölcsi, politikai, világnézeti felfogásáról, metamorfózisairól, a rendszerváltozás makrofolyamatait “leképező” magánemberi gyötrelmeiről.

Természetesen néhányan felfigyeltek írásomra a vita keretében megszólaltak közül is, komoly kritikai ellenvetésektől sem riadva vissza. Persze nem csináltak mást, mint éltek a lehetőséggel, hogy utánam, mondandóm ismeretében szólhattak. Azt mindenestre megnyugvással konstatáltam, hogy kivétel nélkül korrekten, kultúráltnak – ha nem tűnne hangzatosnak, legszívesebben azt mondanám: európai módon – fejtették ki fenntartásaikat. Ugyanezt szeretném tenni most én is, amikor – kapva-kapván a szerkesztőség gesztusán –

reflektálhatok az engem – bocsánat: nézeti-
met! – ért bírálatokra.

Leghosszabb "üzenetemet" értelemszerűen
Speidl Zoltánnak címzem, aki legtüzetesebb
kritikusomnak bizonyult (Palócföld
1991/3.sz. 223-228. old.). Az egyszerűség
kedvéért sorba veszem megállapításait, már
amelyikkel kapcsolatban akad megjegyezni-
valóm.

Mindenekelőtt köszönöm, hogy nem von-
ta kétségbe az önmagáról leírtak tisztas
szándékát. Bár sok kérdésben feltűnően
egyetértünk – ami az azonos falak között
szerzett diplománkat, hasonló társadalmi,
szakmai érdeklődésünket, s politikai múltunk
egyik lényeges közös vonását, az MSZMP
tagságot tekintve talán nem is annyira megle-
pő – a részletekben viszont –, s ez már az
1989 őszi "pártrobbanást" követő útválasztá-
sunk különbözőségéből fakad – jócskán van
nézeteltérésünk.

Én továbbra is kitarok amellett, hogy *Ká-
dár János* – mint nagy formátumú személyi-
ség, mint ember – feltétlenül kiérdemelte a
végtisztességet, akkor is, ha politikusként va-
lóban vétett helyrehozhatatlan hibákat, s meg-
bocsájjhatatlan bűnöket is elkövetett. A külső
nyomás, a nemzetközi függőség, a történelmi
szituáció nem menti, számomra azonban ma-
gyarázza a *Nagy Imre* ügyben tanúsított ma-
gátartását, amit a mai tudásunk birtokában, a
mára kialakult világhelyzet alapján könnyű
"hivatásos állami hóhér szintjére süllyedti"
cselekedetnek minősíteni.

Az átmenet békés jellegéhez hozzájárult
személyiségek megítélésében – mondanom
sem kell – *Horpácsi Sándor*tal értek egyet,
aki ekképp fogalmazott: "Az a paradox, a tör-
ténelemben ritka helyzet állt elő, hogy a vál-
tozást maga a hatalmi elit jobban akarta, mint
maguk a tömegek hitték". (Palócföld, 1991/3.
sz. 229-233. old.) Speidl Zoltánnal szemben
az én értékrendem szerint mit sem számít,
hogy XY jelenleg már nem tagja a szocialista

pártnak, és esetleg független képviselő, vagy
visszatért eredeti szakmájához. Egy más par-
lamenti padsorba való "átülés", vagy a man-
dátumról való lemondás visszafelé nem minő-
sítheti akkori tevékenységüket. Jelentheti vi-
szont csalódásukat abban, ami azóta történt.
De, hogy konkrét is legyek. Én azért, mert
Németh Miklós már nem képviselő, továbbra
is az ő nevével fémjelzett kabinetet tartom a
legjobbnak az általam ismertek – tehát az
utóbbi negyven évben voltak – közül. Sajnos
– s ezzel egy másik ponton cáfolom Speidl
Zoltánt – éppen nekik adatott kevés idő
"szakértelmük felmutatására". Hála tényleg
nem jár nekik – a politika egyébként sem
ismeri ezt a kategóriát –, de a realitásérzék
igenis mulhatatlan érdemük!

Speidl Zoltán úgy kommentálja a szocia-
listák általam könyörtelennek és igazságtal-
lannak nevezett választási eredményét, hogy
az "könyörtelen sem volt, igazságtalan pedig
semmiképp. Ami történt, a történelem logiká-
ja szerint történt." Ez utóbbi mondattal nincs
mit vitáznom, az előbbit azonban nem tudom
elfogadni, hisz – feltehetően – mindketten sok
példát ismerünk arra, hogy a történelem logi-
kája alkalmasint könyörtelen és nem feltéle-
nül igazságos. Én mindenesetre a messzibb
távlatból is úgy látom, hogy a választók nem
tettek különbséget a kétségkívül alapjaiban
megújult, szociáldemokrata értékeket valló
MSZP és a korábbi állampárt között és keser-
veiket minden olyan párton elverték, amelyik
nevében hordozza a "szociál..." jelző bármely
változatát.

Ugyancsak a választásokra – de már az
önkormányzatiakra – vonatkozott az a meg-
jegyzésem, mely szerint bíztam abban, "hogy
ekkor majd *jobban* figyelembe véteik a
felkészültség, az egyéni kvalitás, az egyenes
jellem". Sajnálom, hogy vitapartnerem idéz-
vén ezt a mondatot kifelejtette a "jobban"
szócskát, s így jogot formálhatott megkérdez-
ni: "...ezek szerint, mi volt a nem szocialista

oldalon? Felkészületlenség?...” (stb...). Ehhez még annyit: nem kell messzire menni annak bizonyítására, hogy a pártérdekek miként toltak mindenféle egyéb szempontok elé. Ennél fogva én igazán nem felejtettem el, hogy a választást “nem a magát lejáratott régi-újbaloldal nyerte meg”, ahogyan Speidl Zoltán cikkének egy más helyén feltételezi. Azt azonban nehezményezem, hogy a régi és újbaloldalt egybemossa, még akkor is, ha az új még – ahogyan írja – “csírájában is alig létezik”.

Speidl Zoltán abba a kijelentésembe, hogy az “emberek döntő többsége differenciálatlanul elveti az elmúlt negyven évet” némi önkénnel saját olvasatát magyarázza bele. Én nem arra gondoltam csupán, hogy sokminden épült – bárcsak időarányos töredékét látnám manapság körvonalazódni – hanem arra is, hogy valamennyien – akarva-akaratlan – az előző rendszer “köpönyegéből bújtunk ki”, ennek minden következményével együtt.

Igen, ismétlem meg újra: az igazi demokrácia már számos ismerve fellelhető ma ebben az országban. Hiányzik azonban a *civil társadalom*, hiányoznak – a gyakorlati politikára befolyással bíró – *állampolgári önszerveződések*. “Csupán az zavar – írja Speidl -, amikor onnét érkezik a kritika, ahol nemrég még hallani sem akartak civil társadalomról, az állampolgárok alulról való, önkéntes, éppen ezért demokratikus szerveződéséről”. Ilyen alapon bizony nagyon sok embernek – köztük neki sem lenne joga a más előjelű politizálásra. Ráadásul – legalábbis szerintem – a pártállammal nem az volt a baj, hogy hallani sem akart egyesületekről, társaságokról és egyéb alakulatokról (lásd a szocialista demokrácia hangzatos ismerveit, jelszavait!), hanem az, hogy csak papíron és deklarációkban hangoztatta szerepüket, a valóságban átnézett felettük, nélkülük, helyettük döntött. Sajnos az új rendszerben is találkozni az állampolgárok ki-rekesztésével történő politizálás jeleivel.

Örülök, hogy Speidl Zoltán is elismeri a nacionalista és sovíniszta hangok felerősödését. Nem tudom viszont mivel érdemeltem ki azt a képtelen vádját, hogy nem vagyok képes különbséget tenni a nacionalizmus és a sovínizmus között. Egyébiránt azt sem állítom – sem akkor, sem most, pedig azóta jóval több okom is lenne rá-, hogy a nacionalizmus és egyéb kárhóztatandó diszkrimináció Magyarországon uralkodó jelenség lenne. Egyelőre ugyanis a józan ész még meggátolja, hogy így legyen. S e képesség szerencsére nem csupán a kormánykoalíció ellenoldalán felsorakozókban lakozik. Az ugyanis nem vigasz, hogy a környező országokban jóval drasztikusabb megnyilvánulásai vannak e nem kívánatos, sőt üldözendő izmusoknak, és mi csak “vizsgáljuk” ezeket. Abban viszont egyetértünk, hogy ez egy bonyolult, “összetett kérdés”, melyet még nagyon sokáig fogunk vitatni és nemcsak mi, egy jóhiszemű polémia résztvevői.

Miután nem sikerült egyértelművé tennem – erre utal, hogy Speidl Zoltán nem jött rá – engedtessek meg, hogy e helyütt kifejtessem: én konzervatív erőknél azokat tartom, melyek egy “tegnapelőtti”, szó szerint “levitézett” rendszert kísérlelnek meg újjáéleszteni a huszadik század végi modern polgárosodás helyett. Hogy ez reális veszély, azt Speidl is elismeri, amikor így fogalmaz. “Még a kormánykoalícióban is kisebbségben vannak, akik “keresztény-nemzeti kurzust akarnának a fogalom Cs.B. által is idézett értelmében.” Tehát vannak ilyenek, akik remélem soha nem is lesznek többségben.

Én mindig is – most aztán miért tennék másként – a vallási tolerancia híve voltam, és senkinek a jogát nem vitatom lelkiismereti meggyőződésének képviselőtére, gyakorlására. Azt azonban felettébb furesállom, hogy – csakúgy, mint a joggal elítelt pártállami szisztémában – egyfajta világnézet látszik kanonizálódni, s az államiság túl sok szálon fonódik

össze az egyházak működésével, tevékenységével.

Jólesik megemlítenem, hogy cikkem befejező gondolatáról – amely a magyarság életéjét feltételezi – Speidl Zoltán egyetértően nyilatkozik. Ez jó, biztató alapot jelenthet a közös célok különböző úton, “másik parton” való eléréséhez is.

Ifj. *Fekete Gyula* szintén foglalkozik írással (Palócföld, 1991/4.sz. 336-342. old.), s – tekintve, hogy ő budapesti országgyűlési képviselő – ez önmagában is megtisztelő számomra. Helyesen látja – nincs okom tagadni –, hogy a “sodródó állapot” engem is megérintett és csak szereplője, semmint alakítója voltam a történelemnek. Ez bizonyos vonatkozásban akár érdemem is lehetne, de közel sem fogom fel így. El kell fogadnom azt is, amit a szocialista párt “felemásságáról” ír *Fekete Gyula*. A parlament által hozott törvények, határozatok számának, a törvénykezés gyors ütemének felsorolásával – mint a mundér becsületét védő indoklással – azonban nem tudok mit kezdeni. Hisz az embereket nem ez érdekli. Számukra az a meghatározó, amit változás címén a mindennapi életben tapasztalnak. Az pedig helyenként elkeserítő, de legalábbis elgondolkodtató.

Fekete Gyula konkrét példája a marosvásárhelyi pogrommal, a Vatra módszereivel kapcsolatban helytálló, elítélendő, de semmi köze a sajtószabadság magyarországi helyzetéhez, a hatalmon lévő erők manipulatív törekvéseihez. Ugyancsak túlértékelni látszik szerény véleményemet *Fekete Gyula*, amikor engem oktat ki azért, mert az ellenzéki pártok, egyes lapok másként vélekednek a Szovjetunióval való kapcsolat elhidegüléséről. Bár kétségtelen, hogy én is szóvá tettem ezt, s most csak azért nem szólok róla részletesebben, mert úgy vélem, hogy a gyökeresen megváltozott konstelláció ismeretében felesleges taglalni, hogy a kormány mit csinált és mit nem tavaly május óta.

Végezetül annak szeretnék hangot adni, hogy a Palócföldben zajló disputa – amely a visszazólás lehetőségével immár végérvényesen igaz vitává vált – engem reménnyel tölt el és arra indít, hogy egyetértsek *Vitányi Ivámmal* (Palócföld, 1991/4.sz. 333-335. old.), aki szerint az elmúlt évek történései kiváltottak ugyan némi szkepszist a szerves fejlődés esélyeit illetően, “de nem hoztak semmi olyant, aminek alapján a bizalmat meg kellene tudni.”

A hazai rendszerváltással kapcsolatos VITÁ-ban eddig szerzőink voltak:
Kerékyártó T. István, Brunda Gusztáv, Csongrády Béla, Erdős István, Borsos Árpád, Speidl Zoltán, Horpácsi Sndor, Simor András, Petronyák László, Rákos Csaba, Németh János István, Vitányi Iván, Fekete Gyula.